

УДК 37:316.356.2 – 056.26

ОСОБЛИВОСТІ ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ З ВАДАМИ СЛУХУ В СІМ'Ї

М. О. Сяба

В статті розглядається виховання дітей з порушенням слуху в сім'ї, метою якого є показати їхню значущість для суспільства та розкрити потенціал їхніх можливостей. Значна увага приділяється вихованню повноцінної особистості дитини, яка може легко влитися у суспільство та комфортно себе відчувати серед оточуючих. У статті зазначається, що на батьках лежить відповідальність за розвиток своїх дітей, які мають свої особливості.

Ключові слова: сім'я, діти з порушенням слуху, виховання.

Проблема виховання дітей з порушенням слуху посідає одне з провідних місць в системі виховання. Батьки, у яких є діти з вадами слуху, не завжди знають, як правильно виховувати своїх дітей. Найчастіше батьки піклуються лише про фізичний розвиток дітей, а не про їхнє духовне та моральне здоров'я.

Проблемою виховання дітей з особливими потребами займалися такі вітчизняні вчені, як Е. М. Мастюкова, А. Г. Московкіна та зарубіжні вчені – Девід Рубейн, Стів Хайнес, Дарлінг, Селігман та Хорнбі.

Мета статті - розглянути основні елементи виховання дітей з порушенням слуху в сім'ях, де відбуваються перші етапи формування особистості.

Сім'я відіграє важливу роль у соціалізації дитини, яка не чує. Батьки формують у дітей навички самообслуговування, позитивного ставлення до навчання, готуючи дітей до участі в побутовій та суспільно корисній праці. Саме в спілкуванні та в інших видах спільної діяльності батьки розширюють світогляд дитини з вадами слуху, розвивають у неї інтерес до знань, потребу в читанні. Задля поставлених цілей батьки використовують навіть спільно проведений час дозвілля.

Сімейне виховання дитини з порушенням слуху має бути раннім, корекційним та орієнтованим на потенційні можливості дитини. Саме таке виховання не дає розвитку соціальній ізоляції дитини, забезпечує її засобами комунікації та допомагає їй інтегрувати в суспільство.

Якомога раніше треба починати привчати дитину до слухового апарату. Слуховий апарат дитині треба носити постійно, знімаючи його тільки перед тим, як лягати спати. Привчати малюка до цього слід поступово. Правильно підібраний слуховий апарат та правильно встановлений режим його роботи є необхідною умовою для успішного початку роботи з дитиною. Посилення звуків в апараті не повинне бути надмірним, бо саме це спричиняє неприємні відчуття для дитини. В іншому випадку діти з плачем зривають апарат та взагалі відмовляються його носити. Іноді діти носять його, але можуть скаржитися на головний біль, втому. Іноколи діти стають навіть роздратованими. Щоб цього не відбувалося, апарат повинен бути правильно налаштований. Батькам слід пояснювати, що глухим дітям та таким, що слабо чують, які мають значне зниження слуху, потрібно приблизно один рік носити слуховий апарат та проходити систематичні заняття для дітей з вадами слуху, щоб переконатися, що дитина з апаратом чує краще. Ранній початок занять, безумовно, є запорукою успіху, бо дитина у цей період ще не набула ніяких специфічних форм спілкування та не відчула своєї неповноцінності.

Діти, яких не навчили жити зі слуховим апаратом, можуть ставитися до нього просто як до непотрібного предмета. Якщо діти розбещені тим, що батьки ставляться до них як до хворих, намагаються виконати будь-яке їхнє бажання та не зуміли привчити їх до апарата, то подолати подібний негативний педагогічний досвід зовсім нелегко. Хоча не можна впадати і в іншу крайність: змушувати дітей користуватися апаратом. Тому треба знайти золоту середину.

Для дітей з вадами слуху дуже велике значення має правильне сімейне виховання. Батькам слід якомога більше розмовляти з дитиною, перебуваючи в її полі зору. Говорити з нею слід голосно, виразно, активно використовуючи жести та міміку, щоб дитині було легше зрозуміти те, про що їй говорять. Якщо батьки глухі, вони можуть розмовляти з дитиною за допомогою дактилю та мови жестів.

Відомо, що на ранній стадії розвитку відчуття, які сприймаються завдяки шкіряній чутливості, виконують для немовляти ту ж функцію, яку для дитини з проблемами слуху здійснює звучання голосу. Тісний фізичний контакт між матір'ю та дитиною в змозі попередити небезпеку емоційного та комунікативного збідніння чи порушення стосунків між дитиною та іншими. А для формування гармонійної особистості

необхідно розвинути у дитини адекватну самооцінку, встановити правильні взаємовідносини з оточуючими та зробити так, щоб поруч з дитиною завжди була любляча та розуміюча людина.

Вважається, що наявність у дитинстві тісного й емоційно насиченого контакту з матір'ю є основою розвитку у дитини самостійності, впевненості в собі, незалежності, теплого, довірливого ставлення до інших людей [5].

Але постійне намагання матері підказати дитині, щоб полегшити їй сприймати мовлення оточуючих, може призвести до появи невпевненості в собі та до постійного очікування допомоги з боку інших.

В тих випадках, коли батьки виконують всі бажання дитини, не висувають вимог щодо її поведінки, не фіксують уваги на негативних наслідках її дій, вже в дошкільному віці формуються такі якості, як егоїзм, вередливість, зухвалість. Також негативний вплив має обмеження свободи та самостійності дитини, директивний характер впливу батьків.

Постійний, дуже близький контакт з матір'ю часто спричиняє у глухих дітей страх спілкування у великому просторі, хворобливу залежність від дорослого. Часто заняття з дитиною вдома проводить тільки мама, а інші родичі спілкуються з дитиною примітивними засобами. Тому батькам слід навчити свою дитину не боятися спілкувати з іншими людьми.

У цей період дитина повинна придбати почуття довіри до навколишнього світу, що є основою формування позитивного самовідчуття. Протягом першої фази розвитку дитини на передній план виступає емоційна сфера, яка проявляється у взаємовідносинах між батьками та іншими дітьми. Для правильного емоційно-соціального розвитку дитини батьки повинні вміти під керівництвом психологів та педагогів передавати йому необхідні аналогові невербальні сигнали в адекватній формі. Для цього слід використати всі можливості, які можуть послужити заміною недостатньо сприйманих елементів виразності мовного голосу (стати візуально-сприйнятими аналоговими його заміниками для дитини з порушенням слуху) [4].

Народження дитини з відхиленням у розвитку стає випробуванням для всіх членів сім'ї. Оскільки батьки пов'язують з дітьми свої надії, в тому числі щодо реалізації своїх невиконаних мрій, вони тим самим як

би піднімаються на вищий рівень особистісного розвитку, беручи на себе обов'язки вихователів наступного покоління. Дитина з відхиленнями у розвитку в силу своїх особливостей позбавляє батьків багатьох можливостей. Більшою мірою це стосується батьків, якічують. Значущим аспектом є той факт, що всі зусилля професійних працівників в першу чергу сконцентровані на дитині та її потребах, а потреби батьків або відходять на другий план, або взагалі не враховуються.

Але дітям з певними вадами слуху необхідно приділяти достатньо уваги, бо для них характерні: недостатня орієнтація в соціумі, тобто немає досвіду спілкування з однолітками без особливих потреб; низька соціальна активність (такі діти не можуть брати участь в багатьох заходах); підвищена тривожність, тобто діти з вадами слуху відчують дискомфорт серед людей, які їх оточують; вразливість (відчуття залежності від когось, бо зазвичай такі діти перебувають під гіперопікою своїх батьків); емоційна нестійкість, яка виражається у частій зміні настрою дітей у процесі сприйняття навколишнього середовища; завищені або занижені уявлення про свої можливості, тобто такі діти не до кінця усвідомлюють те, на що вони здатні; переважання інтровертності поведінки, бо вони перебувають в більшості випадків у відокремленому середовищі, рідко бувають поміж людей; низька самооцінка виникає, коли ці діти відчують себе не такими, як звичайні люди, через свої вади. Вони, найчастіше, недооцінюють своїх можливостей та здібностей у певних галузях освіти [1].

Отже, беручи до уваги все вищезазначене, можна сказати, що на батьках лежить величезна відповідальність за гармонійний та правильний розвиток їхніх дітей з певними вадами слуху.

В американських сім'ях, де є діти з вадами слуху, батьки повинні збирати інформацію про результати тестування слуху дитини та зберігати історію хвороби їхньої дитини, в яку входять ліки, які їй призначались протягом всього процесу лікування, та інші документи, наприклад, контактна інформація лікарів, лікарень, страхових компаній та інших працівників медичної допомоги; індивідуальний план виховування у сім'ї або індивідуальний навчальний план, копія плану лікування дитини. Ключ полягає у тому, щоб знайти методику, яка відповідає вашій дитині, а не змушувати її відповідати певній методиці [3].

В США індивідуальний навчальний план – це формальний документ, який містить детальну інформацію про учня та послуги, які він має отримувати. Він розробляється командою вчителів та фахівців, об'єднує їхні зусилля з метою розробки комплексної програми роботи з дитиною і водночас визначає, які саме послуги надаватиме кожний фахівець. Батьки є активними учасниками розробки індивідуального навчального плану, оскільки вони знають своїх дітей краще за інших. Індивідуальний навчальний план визначає необхідну адаптацію та слугує підґрунтям для подальшого планування навчальних занять. Він розробляється та реалізується для кожної дитини з особливими освітніми потребами. На жаль, в Україні така практика ще не є поширеною. Тому для її розповсюдження треба залучати людей, які готові допомогти та покращити умови виховання дітей з вадами слуху в сім'ях.

Для того щоб досягти успіху та задовольнити різноманітні потреби дітей, зумовлені їхніми здібностями, рівнем розвитку та іншими відмінностями, вчителям необхідно змінювати методи навчання, навчальне середовище, матеріали тощо. Ці зміни або пристосування до потреб учнів відбуваються через адаптації або модифікації, де адаптація – це лише зміна характеру навчання, а модифікація – це зміна змісту навчального завдання.

Батьки повинні брати активну участь не тільки у вихованні, але й в навчанні своїх дітей, які мають особливі потреби. Співпраця з вихователями чи вчителями є основою повноцінного розвитку дитини. Формування взаємодії та спілкування дитини з дорослим є найважливішим джерелом психічного розвитку дітей раннього віку. Взаємодія дорослих з дітьми, що мають порушення слуху, повинна сприяти усвідомленню дитиною себе серед дітей та дорослих, сформуванню інтересу та збагаченню уявлення про соціальні та природні явища, сприяти формуванню таких властивостей особистості, як: самостійність, ініціативність та відповідальність [3].

Комунікативна діяльність у глухих та які слабочують дітей, порушена через недорозвинення мовлення, тому дитина зі зниженим слухом засвоює рідну мову з великими труднощами. Таким чином, дитина з вадами слуху відтворює тільки окремі слова та нерідко вдається до пантоміми та виразних жестів. Зазвичай лише небагато людей розуміють дитину. Батькам слід привчати дитину з порушенням

слуху дивитися в обличчя мовця, стежити за рухами його губ та відтворювати нескладні слова чи навіть речення. Для розвитку залишкового слуху дитини використовують різні іграшки зі звуками. Звертаючись до дитини з вадами слуху, треба говорити дуже голосно та біля його вуха.

Існує багато різних способів спілкування з глухими дітьми. Спілкування – це не лише слова, а це розуміння іншої людини. Спілкуватися можна по-різному: за допомогою слів, різноманітних жестів та міміки (посмішки, здивування та інших емоцій). Необхідно підкреслити, що батьки також повинні знати мову жестів, щоб краще спілкуватися з дітьми, у яких є певні порушення слуху. Іноді батьки, які чують, не хочуть вивчити мову жестів, бо не бачать необхідності в цьому, і саме тому вони стикаються з великою кількістю непорозумінь.

Батьки повинні співпрацювати з учителями та різними організаціями для сприяння гармонійного розвитку дітей з обмеженими можливостями. Завдяки такій співпраці вони можуть досягти великих цілей, які допоможуть їхнім дітям сприймати себе як незалежних громадян суспільства, які в змозі подбати про себе та жити повноцінним життям. Крім того, батьки завжди є найкращим прикладом для своїх дітей, і якщо діти бачать, що їхні батьки зацікавлені в них, то вони будуть успішними й щасливими людьми [3].

Отже, батьки повинні все пояснювати своїм дітям та проводити більше часу з ними, розкриваючи їхні здібності та показуючи, що вони люблять та піклуються про них. Батькам потрібно мати терпіння та мудрість. Їм необхідно зосередитися на вихованні. Тому батьки, у яких є діти з вадами слуху, потребують спеціальних консультацій з питань виховання своїх дітей. Багато сімей втратили унікальну можливість розвинути таланти та здібності дітей з порушенням слуху в ранньому дитинстві. Основна мета сімейного виховання – показати батькам, що їхні діти здатні робити все те, що роблять діти, які чують.

Література

1. Мастюкова Е.М.,Московкина А.Г. Семейное воспитание детей с отклонениями в развитии. – М.: ВЛАДОС, 2004.
2. Петрова В.Г. Кто они, дети с отклонениями в развитии? / В.Г. Петрова, И.В. Белякова. М.: Флинта, 1998. - 104 с.

3. Collaborative Practitioners Collaborative Schools / Marleen C.Pugach, Lawrence J.Johnson. – USA. – 1995, 226-237.
4. Disability barriers-Enabling environments / Jonn Swain, Silly French, Colin Barnes, Carol Thomas. – Great Britain. – 2004, 245-252.
5. Education, disability and social policy / David Ruebain, Steve Haines. – Great Britain. – 2011, 45-49.
6. Hornby G., Seligman, M. «Disability and the Family: Current Status and Future Developments». – 1991, Vol. 4, Issue 4.

ОСОБЕННОСТИ ВОСПИТАНИЯ ДЕТЕЙ С ПРОБЛЕМАМИ СЛУХА В СЕМЬЕ

М. О. Сяба

В статье рассматривается воспитание детей с проблемами слуха в семье, цель которого – показать их значимость для общества и раскрыть потенциал их возможностей. Особенное внимание уделяется воспитанию полноценной личности ребенка, которая может легко влиться в общество и комфортно себя чувствовать среди окружающих ее людей. В статье отмечается, что на родителях лежит ответственность за развитие их детей, которые имеют свои особенности.

Ключевые слова: семья, дети с проблемами слуха, воспитание.

CHARACTERISTICS OF UPBRINGING OF CHILDREN WITH HEARING PROBLEMS IN THE FAMILY

М. А. Syaba

This article deals with the education of children with deafness in their families. The aim of this education is to show the importance of these children for our society and to unveil their potential. Special attention is paid to the education of child's personality in order to include this person into our society. It is mentioned in the article that a great responsibility concerning the development of children with special needs is laid upon their parent.

Key word: family, children with deafness, education.

Сяба М.О. – аспірант кафедри педагогіки Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля (м. Луганськ, Україна), mariela22@mail.ru

Syaba M.O. – a postgraduate student of East-Ukrainian National University named after Volodymyr Dahl (Lugansk, Ukraine), e-mail: mariela22@mail.ru

Рецензент – доктор педагогічних наук, професор Є.А. Зеленов

Reviewer – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor Ye.A. Zelenov